
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

„METRONÓMSZIGOR”?

Sinkovits Péter: *Határsáv*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1993

Felemás érzéssel teszi le az olvasó Sinkovits Péter legújabb verseskötetét. Nemcsak amiatt, mert – harmadik kötete lévén – letisztultabb, határozottabb, kifinomultabb versbeszédet vár szerzőjétől, hanem amiatt is, mert a kötet teljes vershozadékát ellentétes erők feszítik. Az ellentét azonban nem a költő és a világ közötti diszharmonia vonalán szikrázik fel. Pontosabban: *nem szikrázik fel*; a *Határsáv* költeményei, miként a *Megérkezések* című versben áll, inkább az „elvermelt indulatok egykedvű megidézése”-t, mintsem a világ (világunk, a lírai én világának) lírai megfogalmazását nyújtják. E költészet máig a lírával vívja kitartó csatáját. A nagy kezdőbetűs költészettel. Felemássága, a benne felfedhető ellentétes erők is ebből adódnak: egyrészt létünkre, mai tragikus jelenünkre utaló megdöbbentő megnyilatkozásokra bukkanunk a versek szövegében, másrészt azt tapasztaljuk, valami lehúzza e szövegrészeket. Szöveget olvasunk, de nem költészetet, verset, de nem lírát. A *Határsáv* költeményei beindulnak, tartanak és lezárulnak anélkül, hogy a vers felizzana. Verssorai helyenként valóban jelenünkbe, létünkbe hasítanak, de mindezt elnyeli a kontextus erőtlen, lomha hömpölygése s a költő túlzott kívül maradása. Hiányérzete támad az olvasónak: lenne bár a vers s költője szenvedélyesebb, indulatosabb vagy akár rezignáltabb, bölcsen belenyugvóbb. Forróbb vagy jegesebb.

Sinkovits Péter majd két évtizedes költői pályája az állóvíz képzetét kelti. Az állóvíz, amelybe a költő egykoron belelépett, de sem kilépni belőle, sem alámerülni benne nem tud. Nem csoda hát, hogy az előző kötetére vonatkoztatott kritikusai megfigyelések máig érvényeseknek tűnnek: „az is bizonyosnak látszik (. . .) – írja Hornyik Miklós 1984-ben a *Mélyrepülés* versei kapcsán –, hogy Sinkovits Péter hét esztendő múltán is csak félüton van – nem a vajdasági Parnasszus, hanem a költészet felé. (. . .) Legfontosabbnak látszó közlendőt ma is áttételesen vagy épp csak tételesen fogalmazza meg, tartózkodó személyességgel, megfontolt óvatossággal.” S bár a kritikus az „óvatos”, „félíg megírt” verseket egy pillanatra felmenti azzal az indokkal, hogy költőjük „legalább szavahihetően óvatos”, útravalóul mégis megjegyzi: „csupán arra kellene ügyelnie, hogy versírás közben ne spóroljon a lelkével”. Vajda Gábor ugyanabban az évben ugyanarról a verseskötetről szólva „szentelen, indulattalan világlélmény”-ről beszél: „az élményanyag sivárságát” rója fel, mondván, hogy „a mesterember görcsös erőfeszítéseit dominánsnak érezzük az igazi költői szenvedéllyel szemben”.

A *Határsáv* költeményeit olvasva úgy tűnik, e költészet a rá következő kilenc év múltán sem mozdult el holtpontjáról. Már a kötet beköszöntő verse a semlegesség benyomását kelti. A *Szófejtő évszakok* cikluscím alá sorolt versekben fel-feldereng néhány jelenünkre vonatkoztatott tragikus, drámai szöveg – ám valóban szövegszerűen: „A kötődés szálai vezetnek vagy folytatnak?” „Hát hol élünk mi?” – kérdezi a költő a *Védőállás nélkül* című versben. Egy-egy pillanatra érzékeny líraisága is jelt ad magáról ugyanitt („Látomás-ringató meleg felhő-selymek / között zuhanunk”), ám mindezt elnyeli valamiféle szenttelen modorosság, a töltelékszavak tömege, s a vers egyes szövegrészei több versszaknyi érítés erejéig a lírán innen levegőtlen közegben maradnak. Pl.: „Mi hát a dolgunk? / Teremteni múltat, / fedélt adni a reménynek? // Nem azért botlunk meg olykor, / hogy aztán térdén járjunk.”

Ennyi üresjárat után már közömbös számunkra, „hogyan születik a szó”, s „van-e más bizonyosság / annyi év után . . .” A *Megérkezések*ben a költemény magaslati pontját érzékelteti a józan, rezignált kijelentés („megvettem lábam / alattam talán / a sírom is lehetne”), az asszociációs készség („vidám lakomák / szédülés-bárony varázsa / lepergő tükörben”), de a vers elerőtlenedését a versvégi sajátos szórend által kiváltott feszesség sem mentheti meg.

A versenyagból kiszivárog ugyan egy felismerhető, megnevezhető reflexiósor, amely a költő világról szerzett benyomásait rögzíti (céltalanság, védtelenség, némaság, árvaság, magány), ám Sinkovits első kötetesekre valló küszködéssel fogalmazza meg vívódásának, bezártságának kimódolt szövegeit. Ilyeneket: „védtelenül a kopás / ellenesül a szándék” (*Létfajtó*); „kulcsos szemekkel (?) szóra bírod / ami rétegesült” (*Csatornalakók*); „karnyújtásnyira / a nevémondás” (*Közelítő*); „Most kitárulkozik / maga a keresett válasz” (*A palota egyik termében*) stb. Egyetlen költeményen belül a modorosságok, a mesterkétségek egész sora vonul végig: „pusztít-hátrálású / belül rikoztó / visszakozás”; „merülő-szó haza nélkül” (*Vállán a szélnek*). Közben a vers felerősödik-felhígul, de a zárlat újra fölösleges szóhordaléktól terhes („a megszületett szó / néven hívja a továbbélőt / érő-védőt / a feledéstől”). A *Hívó* című versben a pontatlan és terjengős megfogalmazás a szöveg egészét elsodorja – nemcsak a líra, de a logika határvonala alá is: „szótagszám-kérlelően zúzóds-torlaszokon / átvágva mennél”; „létvigyázó hályog”; „a megtanult lehallkulás is elgördül / valamerre”. Az ilyen furcsa képzetársításokat még a legautomatikusabb verstechnika sem tenné indokolttá. S az olyan szókapcsolatokat sem, mint amilyenek pl. a „vak-parázsnyi év”, a „homok-porladó rejtekeink”, a „dobbantó ítélet”, a „le-térdelő álomhossza”, az „eljövéses odavártság”, a „semmitlen kövületeken” stb. Költői nyelvújítás? Ahhoz túlzottan fáradtának és merevnek tűnnek.

Vannak persze e lírának szebb pillanatai is. A *Fényrepedés* című ciklusban a *Lazuló sánpárok* nem azt a látszatot kelti, hogy e költészet csupán „egymásra gondolt szavak” kusza szövedéke; helyenként elhitheti velünk a költő, hogy „szelíden édesülnek a folyók”, hogy a „széthajlított térben” „indulatok estelednek”, s vannak nem hibátlan, de elfogadható költői megnyilatkozásai (*Fényrepedés*, *Zsilipek*). A *Hűségmasolatok* című ciklusban az *Előhívás* végén a kötet valóban legszebb költői képe merül fel („s bekaparjuk lassan égő csillagainkat / a jeltelen lebegésbe”), az *Ünnepre való* című szonett hibáival együtt is elfogadható, de több költeményben kísért a túlírtág tünete (*Hiányisméltó*), a modorosság (a *Telefonhívás helyett* kezdősorai), még ha helyenként sikerül is „feljavítani” a verset.

Sinkovits Péter versformái között a rövidebb lélegzetű reflexiók a hibátlanabbak (*Stratégia*, *Szoktató*), a hosszabbakat óvatlan pillanatokban magával rántja a szóhordalék. Ilyen esetekben a költemények egyébként helyesen intonált kételei is semlegesülnek („mennyi mondd mennyi a vissza” a *Szótagolási alázatakeresőben*, a *Magunkhoz* zárószorai,

„de bejárhatók-e visszafelé az utak” a *Honvágyak*ban stb.). S mit kezdjen az olvasó ilyen megmerevített nyelvezetű versmondatonstrumokkal: „Hasított romokba ékelődő / gyökértapadású smaragdönvények felfelé / igyekezete rikolt a szellős magasba” (*Szellős abroncs*); „a / Népkert felől jól öltözött párok közeledtek / nincs-értelmű szárnyalással suhognak a könnyen / feladott éden visszahozhatatlansága felől” (*Hogy megéerts*)? Bábel ez a javából, miként a *Szellős abroncs*ban idézi a költő, s az ugyanott említett „metronómszigor” hiánya kísért. Ezek után a költemény ironiába hajló befejezése sem tudja visszatéríteni a líra igazi pillanatát.

A *Mennyi a vissza s a Szóhonvágy* című ciklusok csendítik fel legintenzívebben a jelenünkre vonatkoztatott létkérdéseket. A *Szóhonvágy* három hosszú költeménye nemcsak az epikumban, hanem az emlékek, álmok s az ezekből eredő asszociációk „furcsa láz”-ában is megmártózik, pusztulásképeket sorakoztat fel, a „koffernyi menekvés-készenlétben” metaforában megfogalmazott létállapot üzen benne. Ezek a versek sem mentesek azonban a redundáns elemektől, amelyek végül gyengítik, elnyelik a domináns szólamokat.

A *Határsáv* költeményeit tartós képzeletbeli mérleg a költői élményanyag, az átéltség hiánya és a túlbujánzó szöveg, nehézkes, szögletes kifejezésmód között feszülő különbség következtében billen ki – e költészet kárára. Szavak tömkelege mögé rejtőzik a költő, s jó sok anyagot használ fel e paravánhoz.

Még reklámfogásként sem fogadhatjuk el a *Könyvvilág* júliusi számában megjelent minősítést, amely a kötet leendő olvasóinak letisztult lírai kifejezésmódot és versbeszédet ígér. Érzelmi többlet és átéltség után kiáltanak e versek, a versnyelvnek pedig bőven van levetkeznivalója. Csak ezek után szemlélhetjük a költővel egyetemben háborítatlanul, amint „szép hajók úsznak el csendesen”.

HARKAI Vass Éva

TRÉFA, IRÓNIA, FIKCIÓ

Grendel Lajos: *Az onirizmus tréfái*. Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1993

Grendel Lajosnak első, *Az onirizmus tréfái* című elbeszélése – ott még számozatlanul – a *Bőröndök tartalma* (1987) novellái között jelent meg. Ennek a kötetnek az első írását Jorge Luis Borgesnek, *Az onirizmus tréfái* címűt René Magritte-nak ajánlotta a szerző. Az ajánlások nyilvánvalóan jelzik az elbeszélések, főként az 1987-es könyv irodalmi, stílus- és kompozíciós irányát. Ezt az irányt az *Egy ponyvaregény vége* című elbeszélés első mondatában fogalmazza meg Grendel: „Milyen szerencse, mondhatnám, hogy a valóság és fikció határán nincs útlevelellenőrzés, se vámvizsgálat.” A *Bőröndök tartalma* valóban él ezzel a szabadsággal: szabadon lépi át a valóság és a fikció határát és eközben (mint-ha) erősebben összpontosítana a fikcióra. A fikciót veszi igazán komolyan, nem a „valóságot”. Sőt a valóságból is csak azt, aminek helye lehet a fikcióban. Így nyit távlatot a fantasztikum felé. De nem merül alá a fantasztikumban; ironikus nyelvi gesztusokkal, „tréfával” tartja vissza az elbeszélést, mintha sajnálná a fikcióért beáldozott „valóságot”. Nem történik meg a *Bőröndök tartalma* elbeszéléseiben a fantasztikumba való átváltozás, még akkor sem, amikor – önreflexió formájában – „beleszól” az elbeszélésbe, miként *Az unokatestvér* címűben teszi, mondván, nem kell a történet helyszínét megnevezni, hiszen ahol nem szerepel az idő, ott nincs szükség a hely (a tér) megnevezésére sem.